

one important fact: eastward to Pannonia only alliances of Huns had to live, because Dengizik's campaigns need to pacified territory to pass over. We also have detail, that between the Danube and Tisa rivers, Sarmatians lived under Babai's leadership; who were old allies of the Huns. But it is not likely, that one enemy of Huns, namely the Gepids, lived on the way, or beyond the Tisa River.

But where the Gepids lived, whose historical role has been exaggerated by some European and Hungarian scholars. The sources of that time, entirely certain, that they lived in Illyricum, or present day Northern-Serbia. Of course, some scattered groups could live elsewhere, but their headquarters was located in the former Roman Empire. The scholars put their centre in Transylvania, because Jordanes describes the Gepids occupied the former Hun territory in Dacia, that's why lots of scholar thought, they occupied the ancient Dacia or part of Transylvania, but no longer looked after that, at that time Dacia meant Illyricum. We have only one ethnographical source, which lived in the above mentioned Transylvania. The ancient inhabitants or the Szekely-Hungarians (Siculus) preserved their tradition, that they were the remnants of the Huns and they guarded the former Hun territories. So, the above shown evidences don't support the old theory, namely the Huns disappeared from the Carpathian-basin, or the former Hungarian Kingdom, but the historical sources show, that Hun tribes survived there, some groups got to foreign pressure, and others lived quite independently.

The third Hun-Hungarian connection can be found in the Caucasian region, where Irnek returned to, and led the father's eastern wing. Irnek is not only the ancestor of the Hungarian kings (Arpad-clan), but the Bolgars, also.

Пилипчук Я.В. (Київ)

САКСІН: КРАЇНА, МІСТА ТА ЛЮДИ

На сторінках хронік та географічних трактатів арабських авторів достатньо часто згадується Саксін. Поява цього політоніма та міста оповито мороком. Дехто з науковців вбачає у Саксіні місто Сар'с або Саригшин.

Історію Саксіна неможливо вивчати без дослідження хозарсько-огузьких відносин. На думку О. Бубенка, огузи у середині X ст. з'явилися на Донщині та на Північному Кавказі. Г. Федоров припускає, що огузи після падіння Ітіля та Семендера прийшли на територію Сулацько-Терського межиріччя. Речовий інвентар у похованні поблизу Томаза-тепе виявляє схожість із печенізько-огузькими аналогами у Східній Європі. Огузи проникли до північно-східних передгір'їв Кавказу і потіснили салтівське населення.

За припущенням Є. Круглова, до середини X ст. огузів та хозарів об'єднував антипеченізький альянс. На відміну від інших територій, на кордоні з огузами хозари не мали лінії фортифікацій, подібних до донецько-донської лінії, спорудженої проти русів. Це свідчить про те, що хозари не сподівалися бути атакованими зі сходу. Більшість кочового населення у надкаспійських степах та "Чорних землях" Калмикії складала огузи, а це свідчить про те, що огузькі найманці служили у хозарському війську. Проте, коли міць Хозарського каганату почала занепадати під мечами русів Святослава, огузи різко змінили свій зовнішньополітичний курс і окупували землі хозар.

На думку Д. Васильєва, кераміка, яку дослідники звикли інтерпретувати як огузьку чи печенізько-огузьку, належала населенню джетиасарської культури, котре входило як до печенізької, так і до огузької конфедерації племен. Наявність поділу на кочових та осілих огузів засвідчена джерелами. Населення "болотних городищ" (джетиасарці) мали переселитися до волзької дельти разом з експансією огузів на захід. З їхньою міграцією можна пов'язати появу у Північному Надкаспії трубопроводів-канів. Серед населення городищ Самосделка та Мошаїк окрім огузького був присутній булгарський компонент.

Присутність огузів на Нижньому Поволжі та Північному Кавказі протягом кількох століть була достатньою для того, щоб мова мешканців дельти Волги стала огузькою. Ал-Гарнаті, перебуваючи у Саксіні, зауважив, що у місті мешкали хозари, огузи, булгари та суварі. Своєю чергою, сам Саксін підтримував тісні взаємини з Волзькою Булгарією, і ця співпраця

виявлялась у економічній та духовній сферах. Ал-Гарнаті описував населення Саксіна як мусульман, що частково збігається з описом про Суммеркент Вільгельма Рубрука, який вказував, що там живуть алани та сарацини.

Ще за хозарської доби іслам сповідували значна частина населення хозарської столиці, у тому числі придворна гвардія ал-арсїя. Сарацинами Вільгельм Рубрук мав назвати болгарів, суварів та огузів. Ал-Гарнаті під час свого візиту до Нижнього Поволжя відзначав, що кожна з названих ним етнічних груп мала у Саксіні свій квартал та мечеть. Алани, названі Вільгельмом Рубруком, це, звичайно, не ал-арсїя, а колонія аланських купців-християн.

Коли торговець йшов через переволоку між Доном та Волгою, то, подорожуючи вниз за течією Волги, він входив у землю Саксін, яку докладно описав під час своєї подорожі до Поволжя Вільгельм Рубрук. Нижнє Поволжя відоме в арабських та перських історичних хроніках під назвою Саксін. Російський дослідник Д. Васильєв стверджує, що матеріальна культура саксінів формувалась на основі огузької та буларської матеріальних культур. Саксін як регіон продовжував існувати і за часів Улусу Джучі. Проте частина його територій до 1360 р. були затоплені. Логічно припустити, що затопленим був не весь регіон, а головне місто, від якого він і отримав назву. У зв'язку з цим маємо зауважити, що таким центром могло бути місто Суммеркент, підтоплення земель навколо якого у XIII ст. відзначив Вільгельм Рубрук.

Серед дослідників поширена теза про те, що Саксін входив до складу Дашт-і Кипчак. Цю точку зору приймає С. Плетньова. Наявна й інша точка зору. О. Гоман вважає, що Саксін не входив до Дашт-і Кипчак. Г. Федоров-Давидов вважав, що за назвою "саксіни" стояли нижньоволзькі кипчаки. Проте необхідно зауважити, що серед кипчацьких племен в арабських та слов'янських джерелах не згадувались саксіни. Автор Лаврентійського літопису зазначав, що у 1229 р. у волзьких булгар шукали захисту саксіни та половці. Монгольський літописець вказував, що Субедей зустрічав відчайдушний опір з боку народів Східної Європи, серед яких був народ сасут. Рашид ад-Дін повідомляв, що Угедей невдовзі після того, як став ханом,

послав Субедея проти кипчаків, саксінів та болгар. Вассаф, Хамдаллах Казвіні та Абу-л-Газі вказували, що землі Булгару та Саксіну Чингіз-хан віддав у володіння своєму старшому синові Туші (Джучі).

Абу Хамід ал-Гарнаті та Закарія Казвіні повідомляли, що у Саксіні мешкали кілька десятків родів “огузів”. Серед його населення хроністи також згадували хозар, огузів, суварів та волзьких болгар. Усі ці народи були мусульманами. Х. Гьокенян розглядає саксінів як огузів-туркменів. Маємо відзначити, що на Нижньому Поволжі поширена група “царьовських курганів”. Арабські та перські хроністи дійсно згадують про Саксін окремо від Дашт-і Кипчак. “Царьовські кургани” є близькими до пам’яток кипчаків Східної Європи. Можна припустити, що одна племінна конфедерація кипчаків підтримувала саксінів, а інша ворогувала з ними. Зважаючи на близькість населення царьовських курганів до східноєвропейських кипчаків можна припустити, що саме останні виступали союзниками саксінів проти йемеків.

Отже, Саксін – це означення в арабо-перській географічній традиції Нижнього Поволжя. Саксіни – це поліетнічне населення регіону, переважно огузи, нащадки хозарів і болгари. Східноєвропейські кипчаки були союзниками Саксіну проти йемеків.

Hotopp-Riecke Mieste, Theilig Stephan M.A. (Germany, Berlin)

**NEW RESEARCHES ON PRUSSIAN-TATAR
RELATIONSHIPS DURING
THE 17th AND 18th CENTURY**

European history is mostly written with an Eurocentric-Christian perspective. Instead the famous French philosopher Voltaire said once: “*Les Turcs vivent assez proche de nous, mais nous ne les connaissons cependant pas suffisamment ... Presque tout ce qui a été dit sur leur religion et leur législation est faux; et les conclusions que l'on tire quotidiennement contre eux, sont sans fondement*”.

In his historical context of the 18th century the word “Turk” described nearby every Muslim in the eyes of Europeans on one

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ СХОДОЗНАВСТВА ім. А.Ю. КРИМСЬКОГО

ХV СХОДОЗНАВЧІ ЧИТАННЯ А. КРИМСЬКОГО

ДО 140-РІЧЧЯ А.Ю. КРИМСЬКОГО ТА
20-ї РІЧНИЦІ ІНСТИТУТУ СХОДОЗНАВСТВА
ім. А.Ю. КРИМСЬКОГО

Тези доповідей
міжнародної наукової
конференції

м. Київ
20–21 жовтня 2011 р.

Київ – 2011